

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastajan taustaorganisaatio

Muu järjestö

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Uusi vammaispalvelulaki hyötyisi pykälästä, jossa määriteltäisiin laissa käytettäviä avainkäsitteitä sekä avattaisiin säännösten tasolla niiden suhteita muuhun sosiaali- ja terveysalalla olevaan sääntelyyn.

Vammaispalvelut ja niitä koskeva nykyinen ja esitetty lainsäädäntö ovat jatkuvassa kontaktissa muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä näitä koskevaan sääntelyyn. Esimerkiksi mielenterveyspalveluita järjestetään voimassa olevan mielenterveyslain (1116/1990) 3 §:n 1 momentin mukaisesti osana sosiaalihuoltoa siten kuin sosiaalihuoltolaissa säädetään – ja voimassa oleva laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista (380/1987) on puolestaan yksi sosiaalihuoltolain erityislaki, jonka 4 §:n mukaisesti palvelut järjestetään, kun sosiaalihuoltolain mukaiset yleiset palvelut eivät ole riittäviä.

Mielenterveyskuntoutujan palvelujen kokonaisuudessa vammaispalveluna järjestettävällä palvelulla, kuten skitsofreenikkojen päivätoiminnalla, voi olla merkittävä rooli.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

On myönteistä, että esitysluonnoksessa on luovuttu vaikeavammaisuuden määrittelystä pykälä- ja palvelukohtaisesti. Aiempi sääntelymalli on luonut useita erilaisia vaikeavammaisuuden määritelmiä, mikä on ollut omiaan vaikeuttamaan sääntelyn ymmärtämistä.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Vammaisuuden määritelmä ei ole diagnoosisidonnainen vaan vammaisuutta ja vaikeavammaisuutta arvioidaan vammasta tai sairaudesta aiheutuvan toimintarajoitteen kautta. Myös esitysluonnoksessa tuodaan esille, että perustuslaki ja ihmisoikeussopimukset edellyttävät, että kaikkia vammaisia ihmisiä kohdellaan yhdenvertaisesti riippumatta diagnoosista tai vamman laadusta.

Karoliina Ahonen toteaa väitöskirjassaan Suomalainen mielenterveyspolitiikka, että somaattinen vamma on säilynyt tähän päivään saakka vammaispalveluiden viitekehyksenä aiemmasta lakiuudistuksesta huolimatta (Ahonen 2019, 93–94). 1970–1980-lukujen historiaan viitaten väitöskirjassa tuodaan esille, että kysyttäessä sosiaalityöntekijöiltä asiasta, suurin este vammaispalvelulain soveltamisessa psyykkisesti sairastuneiden kohdalla oli virkailijoiden tietämättömyys ja asenteet sekä mielenterveyspalveluissa toimivien tahojen passiivisuus tiedon lisäämisen suhteen. (Vesänen 1991 ref. Ahonen 2019, 94.)

Vammaisten keskinäisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta esimerkiksi juuri mielenterveysongelmia kokeneet eivät ole yhdenvertaisessa asemassa muihin vammaisiin nähden, koska vammaisuuden viitekehys on yhä korostuneen somaattinen. Sääntely ei edistä yhdenvertaisuutta tästä näkökulmasta.

Vaikka asiasta ei lie tuoretta tilastollista tietoa, yhä edelleen sekä asiakastyön kautta välittyvien kokemusten, työntekijöiden yhteydenottojen ja oikeuskäytännön (jota esimerkiksi THL kokoaa Vammaispalvelujen käsikirjaan) perusteella voidaan todeta, mielenterveyskuntoutujilla ei ole aina tietoa mahdollisuudesta hakea vammaispalveluiden kautta apua ja viranomaisen velvollisuus antaa neuvontaa ja ohjausta ei aina toteudu toivotulla tavalla. Vammaispalveluissa työskentelevillä ei ole riittävää asiantuntijuutta ja ymmärrystä siitä, milloin vammaispalvelulaissa tarkoitettujen vammaisuuden tai vaikeavammaisuuden kriteerit voivat täytyä mielenterveyden häiriöiden kohdalla. Puutteita on siis sekä 1) palveluohjauksessa että 2) palvelujen myöntökriteerien oikeassa soveltamisessa.

Edellä mainitun perusteella olisi asianmukaista ja lain soveltajan näkökulmasta tarpeellista, että laissa avattaisiin nimenomaisesti säädöstekstin tasolla tarkemmin sitä sairauden ja vammaisuuden kirjoa sekä näistä seuraavia toimintarajoitteita, jotka luovat oikeuden vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin. Vammaispalvelulakiluonnoksen 2 §:n 2 momentin 1 kohdassa toki mainitaan heikentynyt psyykinen toimintakyky, mutta seurauksena - pykälä kaipaisi vielä lisäyksen siitä, millaiset sairaudet ja vammat voivat mainittuja toimintakyvyn rajoitteita aiheuttaa.

Siinä missä esitetty sääntely ei varsinaisesti edistä mielenterveyssyistä vammaisten yhdenvertaisuutta muihin vammaisiin, sääntely konkreettisesti ja suoraan asettaa vammaiset sekä keskenään että vammattomien suhteen epäyhdenvertaiseen asemaan esimerkiksi sääntelyyn sisältyvien tarpeettomien tai perustelemattomien palvelukohtaisten rajausten avulla.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Esimerkiksi liikkumisen tukeen sisältyvä työssäkäyntialuerajaus ei edistä vammaisen henkilön liikkumisvapautta taikka sosiaalisten, sivistyksellisten tai kulttuuristen oikeuksien toteuttamista, eikä myöskään osallisuutta yhteiskunnassa.

Tässä yhteydessä voitaneen mainita, että säännösten kirjoitustavassa käytetty palvelun "välttämättömyyden" kriteeri ei ole omiaan edistämään sellaisia tavoitteita, joita ei ole erikseen tuotu välttämättömyyden piiriin joko tässä luonnoksessa esitetyissä säännöksissä tai voimassa olevassa oikeudessa esimerkiksi selkeänä subjektiivisena oikeutena.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Säädettäväksi esitetyn vammaispalvelulain 4 §:ssä viitataan sosiaalihuoltolain palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa sekä omatyöntekijää koskeviin säännöksiin. Esityksen säännöskohtaisissa perustelussa tuodaan esille, että vammaisen henkilön palvelutarpeen arviointi tehtäisiin ja asiakassuunnitelma laadittaisiin sosiaalihuoltolain mukaisesti ottaen erityisesti huomioon sosiaalihuoltolain 41 §:n velvoite monialaisen yhteistyön tekemiseen. Tämä on kannatettava ehdotus, koska esimerkiksi mielenterveysongelmia kokeneiden ihmisten palvelutarpeen arvioinnin kannalta usein on perusteltua saada myös asiantuntijatietoa esimerkiksi terveydenhuollon ammattilaisilta sairauden vaikutuksesta toimintakykyyn ja arkeen. Sosiaalihuoltolain 41 § mahdollistaa myös tarvittaessa asiantuntijoiden mukaanoton palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman tekoon. Esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa mainitaan myös, että palvelutarpeen arvioinnin huolellinen toteuttaminen on edellytys asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaisten sekä laadukkaiden palveluiden järjestämiselle.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säätämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Tämä on omiaan selkeyttämään sääntelyn soveltajalle sekä vammaiselle henkilölle itselleen, että kuljetuspalvelun tarve voi johtua myös muusta kuin fyysisestä liikuntavammasta. Esimerkiksi saattajapalvelu tai käyttöön myönnetty auto voi olla tarpeellinen henkilölle, joka on riskissä saada paniikkikohtauksen joukkoliikennevälineissä.

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

-

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

-

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

-

Korhonen Oskari
Mielenterveyden keskusliitto ry - Oskari Korhonen, Riikka Mettälä